

Kjærstad Meieri

I åra 2016 til 2020 gjennomførte historielaget i Gjerdrum hvert år en vandring i området rundt et av de 5 små grendesentrene som var oppstått ved de lokale meieriene/mjølke-mottakene som ble etablert på slutten av 1800-tallet. I forbindelse med vandringene gjennomgikk undertegnede etterlatte styreprotokoller og annet materiale fra meieriene. Dette ble da grunnlaget for artikler som er blitt lagt ut på historielagets hjemmeside. På Kjærstadsletta ble det gjennomført vandring i 2017. Men akkurat for denne meierikretsen ble det aldri skrevet noen artikkel. Nå er imidlertid protokollene gjennomgått, og det er mulig å skrive litt. Protokollene ligger oppbevart i historielagets arkiv på kulturhuset.

Problemet er: I stor grad er historien om de 5 meieriene parallelle. Mange av problemstillingene en måtte hanske med er like. Derfor tenker jeg nå før skrivingen starter at jeg må forsøke å få fram det som var spesielt på Kjærstadmeieriet, og heller la være å gjenta for mye av de samme sakene som er beskrevet i de andre artiklene.

Gjerdrums første meieri.

Garden Korsmo ligger rett sør for Kjærstad. I 1870 fikk et interesseselskap en 10-års leiekontrakt med Thorer Simensen Korsmo for å drive meieridrift. Meieriet ble etablert i et eget bygg med tilhørende vedskjul og rett til tilgang til bryggerhuset. Leia var 25 daler pr. år, og meiersken var Martine Johannessen – ei dame i 20-åra fra Borre i Vestfold. Hovedformålet var å samle inn og kjøle ned mjølk som ble levert fra garder i nabolaget. Deretter ble mjølka transportert med hest til Kløfta, for der var det 1854 kommet jernbanestasjon. Fra Kløfta kunne mjølka sendes videre til konsummarkedet i Kristiania. Det er sannsynlig at meieriet også drev osteproduksjon. Meieriet på Korsmo ble det første i Gjerdrum – etablert bare 14 år etter landets første, Rausjødalen meieri på Tolga.

Litt seinere ble meieriet på Korsmo flyttet til et nytt bygg på Kjærstadsletta. Det mangler imidlertid papirer som kan fortelle mer om det gamle «Korsmomeieriet» og om bygging og flytting til Kjærstad.

Andelslag etablert på tvers av kommunegrensa.

I 1899 starter styreprotokollen fra Kjærstadmeieriet med andelstegning, stiftelsesmøte og godkjenning av vedtekter for et nytt meieriselskap. Vi kommer da på sikrere grunn mht. å vite hva som skjedde. På dette tidspunktet var Kristiania Meieribolag eier av meieribygget. Det framgår at en komite fra det nystiftede selskapet skulle forhandle om «*at afkjøbe Kristiania Meieribolag dets Huse på Kjerstad for den Sum af kr.2.000*» og deretter «*at underhandle med Bestyrelsen af Kristiania Meieribolag om de beste Betingelser for Leveranse af Medlemmernes Melk for kommende Aar*».

Stiftelsesmøtet i november 1899 vedtok lover. Formålet med selskapet skulle være: «*Ved foredling av Aktionærenes Melk at søge at skaffe dem en tilfredsstillende Pris for samme.*» Meieribygget på Kjærstadsletta skulle motta mjølka og kapital skaffes ved at eierne tegnet aksjer pålydende 20 kroner «*saa mange Aktier som der på hans Eiendom skjønnessig kan antages at fødes Kjør Aar om andet.*» Videre bl.a.: «*Alt Arbeide der kan udføres med Pligt skal enhver Aktieeier udføre i forhold til sine tegnede Aktier.*» Leverandørene hadde både leveringsplikt og leveringsrett for sin mjølk, men det ble også vedtatt regler om kvalitet og typer mjølk meieriet ikke skulle motta. Sjølsagt var det også regler om valg, styre, ledelse, regnskap. Over-/underskudd skulle fordeles i forhold til levert mjølkemengde.

Meierikretsen på Kjærstadmeieriet var den eneste av Gjerdrums meierikretser som krysset kommunegrensa. Allerede fra starten var det andelseiere både fra Gjerdrum og Holter i Nannestad. Dette er ikke så rart, for i alle år har det vært nær kontakt mellom Holter og Gjerdrum. Til og med garden Kjærstad er blitt oppdelt slik at det er blitt Kjærstad-gårder både på sør og nordsida av

kommunegrensa. Når en leser navnene på de 30 aksjonærene som undertegnet vedtektene i 1899, ser en navnene Heni, Tori, Mo, Årstad, Ljøreggen, Korsmo og Kjørstad fra Gjerdrum. Fra Holter er det navnene Kjørstad, Døli, Låveg, Haugerud, Finstad Brotno og Sundby.

Her er signaturlene til de som møtte på generalforsamlingen i 1899 og godkjente lovene (vedtektene).

I år 1900 ble det bestemt at hver aksje skulle gi rett til å levere 1200 liter mjølk. Leveranser over dette skulle bli trukket en avgift på ½ øre pr liter. (1200 liter var nok omtrent en normal avdrått for kuer på denne tida.) Det var først nå den endelige aksjetegningen ble gjort. Det tegnet seg 46 aksjonærer med fra 1 til 12 aksjer. Antall aksjer var 250, dvs. at gjennomsnittsliverandøren hadde 5,5 kuer. Landhandleren Hjalmar Jørgensen Moe ble første formann i meierifirmaet. Han eide på dette tidspunktet også bnr. 6 på Mo (dvs. «Bjørnsen»-eiendommen). Hans A. Kjørstad ble første kasserer.

De første åras meieridrift.

Det nye meieriselskapet inngikk altså kontrakt om levering av mjølk til Kristiania Meieribolag, som var stiftet som aksjeselskap i 1871 med både velstående bønder og andre privatpersoner som aksjeeiere. Meieribolaget hadde sitt etter tida store anlegg i Møllergata, og hadde både ysteri, ostelager, islager, mjølkeutsalg og annet som trengtes til å omsette fersk mjølk som kom inn fra bygdene rundt.

Meieribolaget og Kjørstadmeieriet skrev avtale om levering av konsummjølk til avtalte priser gjennom året. Kjørstadmeieriet fungerte altså i alle år hovedsakelig som innsamlingsstasjon. Ysting og kjøring var i utgangspunktet ikke aktuelt på Kjørstad. I tillegg til å kjøpe mjølk, skulle bolaget dekke slikt som «tjenerlønn», brensel og telefon. Tjenerlønn må da bety avlønning av meiersken.

For leverandørene på Kjørstadmeieriet, var det to hovedoppgaver å løse på egenhånd:

- Motta og kjøle ned leverandørenes mjølk to ganger daglig.
- Transportere mjølka til jernbanestasjonen på Kløfta for videre ekspedisjon til byen.

I 1916 står det i protokollen: «Melken skal leveres fra kl. 1/2 8 til kl. 10 saavel morgen som aften.»

Ingen hadde noen effektiv kjølekum på garden, så det var først på meieriet at mjølka kunne nedkjøles. Til dette ble det brukt is. Mjølkespannene ble senket i store kummer fylt med vann og isblokker. Viktigst var kjøling om sommeren. Isen måtte skjæres vinterstid, kjøres fram til og stables inn i meieriets ishus, og deretter dekkes med sagflis for at minst mulig skulle smelte utover sommeren. Meieriet hadde egen brønn, og tok sjølsagt ut det de kunne av is der. Ellers ble is ofte hentet på Søndre Døhlen Teglværk på Holtersida av grensa, hos Herman Døhlen. Et par steder i protokollen er det nevnt et forbruk av is på 2500 blokker (hver ca. 60cm. i firkant) på en sesong. Skjæring og opptak av isen

ble normalt utført på anbud, mens kjøring og stabling inn i ishuset ble utført som pliktarbeid blant leverandørene.

Fram til lastebiltransport ble normalen, var mjølkekjøringa til Kløfta det pliktarbeidet leverandørene gledet seg minst til. Her satte styret opp kjørelister, slik at kjøringa gikk på omgang med en liten godtgjørelse som ble utlignet i alle leverandørenes mjølkeoppgjør. Et inntrykk av hvor lite attraktivt kjøringa var, kan en få følgende sak: Et styremøte i 1918 behandlet: «*Olaus Moe ansøkte om at slippe at kjøre melken til Kløften st. Som grund fremførtes at hans hest ikke tålte kjøringen.*» Søknaden ble innvilget mot å betale en kjøreavgift. Så ble kjøreprisen i 1920 doblet fra 50 øre til 1 krone pr. spann, og det ble litt gunstigere å ta Kløftaturen. Da søkte Moe om å komme inn på kjørelista igjen. Men da avslo styret «*da hr. Moe fortsatt har samme hest, finder bestyrelsen dette uriktig.*»

Om vinteren kunne mjølka fryse under transporten. Vinteren 1912/13 skjedde det flere ganger at mjølka frøys i spannene underveis til Kløfta. Streng klage kom sjølsagt fra Meieribolaget. Meieristyret svarte: «*Vi må dybt beklage det intrufne, thi det maa jo være indlysende for enhver, at melken forringes betydelig i værdi når den er frossen.*» Meieriet skulle slå opp plakater om å vise forsiktighet når mjølka ble pakket ned i kaldt vær. «*Der er saaledes paabudt at bruke dype og rummelige kasser med et godt halmlag i bunnen, samt rundt siderne og godt med klæder ovenpaa, ligesom man ikke maa reise altfor tidlig fra meieriet, og under flere kuldegrader ikke læsse av før melkevognen er afkoblet.*»

Styret ved Kjørstadmeieriet hadde ansvar for at byggene på eiendommen ble vedlikeholdt. I meierilokalene kunne reparasjonsoppgavene ofte oppstå som følge av at det hadde vært inspeksjon fra Sundhetskommisjonen (helserådet). Sprekker i golvet kunne f.eks. vanskeliggjøre reinholdet. Plassering av utedoen var sikkert også av betydning for reinsligheten. Og så var det leieboere i 2 etasje i meieribygget. Leilighetene måtte holdes i stand. Varigheten på et ishús var dessuten svært kort. Ofte ble slike hus utslitt av råte i løpet av 10-15 år. Stadig noe å fikse på!

Det er svært mangelfulle opplysninger i protokollene om meierskene på Kjørstadmeieriet, noe som nok skyldes at få av dem var direkte ansatt i meieriselskapet. I det minste får vi opplyst at meierske i 1912 var Marie Ekeberg (f.1888 fra Søgarn Eikeberg). Hun må ha fungert til i 1918 da Olava Heni (f.1897 fra Vestigarn Heni) overtok og var meierske til i 1929. Så overtok Ragna Kjørstad (f.1910, fra Østigarn Kjørstad) fram til 1936. Ruth Kringler var så meierske til høsten 1937 da hun ble oppsagt pga. omorganisering. (Se lenger ned!)

Meiersken skulle bl.a. sjekke kvaliteten på, veie inn og kjøle ned mjølka som ble levert. Hun måtte også slå sammen og klargjøre mjølka til videre transport. Disse gjøremålene måtte sjølsagt registreres i regnskapene. Meiersken måtte også passe på hygien og ta seg av reinholdet.

Mjølkeprisen.

Det første året (1900) var mjølkeprisen høyest i august med 12 øre pr. liter, og lavest i april-mai med 8 ¾ øre. Det nærmeste tiåret skjedde det lite med mjølkeprisen, og styret fulgte nøye med på hva leverandørene til de andre meieriene i området fikk betalt. En begynte å klage. Generalforsamlingen i 1909 uttalte at de syntes meieribolaget betalte for lite for mjølkeliteren. To mann ble valgt for å samhandle med Åmot og Finstad meierier om en felles henvendelse til bolaget. To år etterpå truet generalforsamlingen med å gå over til å levere til Kristiania Melkeforsyning. Klage på prisen ble gjentatt i 1912, men først i 1914 ble det alvor. Meieribolaget hadde fastsatt prisene til mellom 11 ½ og 13 øre literen. Men nå hadde styret innhentet tilbud fra det private Th. Hauglands Meieri. Han ville skrive kontrakt der han forpliktet seg til over en treårsperiode å ligge ½ øre over Meieribolagets pris.

Men nå hadde 1. verdenskrig startet og alle priser begynte å stige. I 1915 kan vi lese: «*Paa grund av de extraordinære forhold som en følge av krigen, fremkom hr.Haugland med saadant forslag om at*

forhøye melkeprisen under forutsætning at kontrakten blir forlænet 2 aar regnet fra 1. ste jan. 1917.» Men i 1917 erfarte styret at Meieribolaget betalte Aamot og Finstad 26,5øre i sept. og Hønsen meieri hadde septemberpris på 27 øre. Haugland hadde ikke klart å følge dette. Så nå truet Kjærstadmeieriet med å forlate Haugland igjen!

Resultatet ble at Hauglands kontrakt med Kjærstadmeieriet i 1918 ble overdratt til Helmer Husebys Meieri som *«betaler samme pris for melken fra Kjærstad meieri, som Kristiania Meieribolag betaler til avdelingsmeieriene i Gjerdrum: Aamodt og Finstad»*. Kjærstadmeieriet ble værende hos Huseby i 12 år. -Men å klage sin nød over den prisen de oppnådde, ble det dessverre ikke slutt på. Det var overproduksjon av mjølk, og i slutten av 1921 flagget Huseby at leveransene måtte reduseres. Han la fram 3 alternativer for innsparing, og disse ble behandlet i en ekstraordinær generalforsamling 22. des.:

1. Huseby kunne betale som før for mjølka, men leveransen måtte da reduseres 25%.
2. Mjølk kunne leveres som nå, men meieriet måtte da kjøpe ost og smør for tilsvarende verdi som 10% av mjølkeleveransen.
3. Mjølk kunne leveres som nå, men helligdager unntas, og prisen pr. liter reduseres med 4 øre.

Generalforsamlingen valgte alternativ 2, noe som gjorde at meieriet måtte starte utvalg. Dette fikk igjen andre konsekvenser som behandles lenger ned.

Problemene med for mye mjølk og for lave priser fortsatte ut hele 1920-tallet. En trengte å innføre markedsreguleringstiltak, og et verktøy kom med opprettelsen av Østlandets Melkesentral. De to store andelsmeieriene Kristiania Melkeforsyning og Kristiania Meieribolag sluttet opp om tiltaket, og bøndene sa opp sine avtaler med de små private meieridriverne, som måtte nedlegge. På Kjærstad meldte meieriet seg enstemmig inn i melkesentralen på generalforsamlingen i april 1930. Dermed måtte avtalen med Huseby sies opp, og de måtte drive videre i egen regi med egen ansatt meierske. Driftskostnader skulle dekkes inn gjennom et trekk på mjølkeoppkjøret på 2,5øre pr. liter. Mjølka skulle nå igjen leveres til Kristiania Meieribolag.

Enda en endring kom i 1947. Da ble Kristiania Melkeforsyning og Kristiania Meieribolag slått sammen til A/L Fellesmeieriet. (Se evt. bygdeboka bind 4, s.286-293 ang. dette.)



Kjærstadmeieriet kopiert fra bygdebokas bind 4. Bygget har 150m² grunnflate. 1.etg. av murverk hadde 5 ulike rom som ble brukt i meierivirksomheten. 2.etg. i tre inneholdt meierisalen og to leiligheter på hhv. ett og to rom pluss kjøkken. Bygget står der fortsatt.

Biltransport.

Kjærstadmeieriet var tidlig ute med å kjøpe lastebil. Dette skjedde allerede i 1920, og antakelig uten at noen av leverandørene hadde erfaring med bilkjøring. Men de kjøpte en bil for 19.500 kroner, og finansierte med låneopptak. Bilmerket er ikke referert. Men det står: *«Som schafør blev antat Jakob Haugerud der personlig tilstede indgaar på uten ophold at søke en schaførskole for at underkaste sig den fornødne kyndighet til bilkjøring.»* Sjåførlønna skulle være 90 kroner i uka.

Bilen skulle kjøre mjølka direkte til Kristiania og i retur ha med varer for meierikretsens innkjøpslag. Dessuten kunne bilen ta med passasjerer. Takstene til Kristiania ble fastsatt til: Voksen 3 kroner, barn 2, faar og kalv 2, sykler 1,50, slakt over 50kg 4øre/kg., bær og frukt 4øre/kg., varer fra Kristiania 2 kr./100kg. I 1922 ble det satt en egen takst på bilens «førsteplass». Dette var plassen i førerhuset ved siden av sjåføren. En billett her skulle koste 5 kroner. De andre satt nok på lasteplanet.

De første årene kjørte bilen vanligvis rute fra rundt 1. mai og fram til november/desember. Resten av året måtte de noen år til fortsatt bruke hestetransport til jernbanestasjonen på Kløfta. Så seint som i 1931 kan ene lese i protokollen i april: *«På grunn av at veien innen bygden blir stengt for biltrafikk fra mandag 27.de dennes, besluttedes enstemmig å fragte melken til Skedsmokorset hvor Johannes Kjærstad viderefragter den til Oslo. For denne transport forlangte han 45 øre pr. spann. For transporten til Skedsmokorset settes prisen til 10 øre pr. spann. Derefter utferdiges kjøreliste, slik at 2000 liter melk regnes for 1 hest.»* Problemet her var nok teleløsninga.

De første åra var det mye klunder og heft med bilen, og stadige reparasjoner. En kan f.eks. lese i 1921 at bilen til stadighet punkterte. Styret vurdere å gå over til dekk av kompaktgummi, men dette ble frarådet gummihandleren. *«Da det har vist sig at 7toms dæk til bilen ikke har den forønskede bæreevne, men brister i gummi for denne er utslit, har man undersøkt hos gummihandler om der kunde la sig gjøre at faa paamonteret gummi av større dimensjon.»* Vedtaket ble at sjåføren fikk ansvar for å ordne 8toms luftgummidekk.

Som nevnt var første sjåfør Jakob Haugerud, og fra 1925 Knut Haugerud. Men i 1927 står det om bilen at *«den kan være utslit, og i hvert fall maa en stor reparasjon bekostes om den skal bli i kjørbare stand»*. Det ble derfor bestemt å sette mjølketransporten ut på anbud. Johannes Kjærstad (f.1904, fra Søgarn Kjærstad) fikk anbudet på kjøringa. Kjøringa skulle finansieres med en avgift på 1/2 øre pr. liter; dvs. kanskje 20 øre spannet. Det viste seg fort at dette ikke var økonomisk bærekraftig, og i løpet av få år måtte transportprisen derfor heves til rundt 60 øre spannet.

Forholdet til Finstad Meieri.

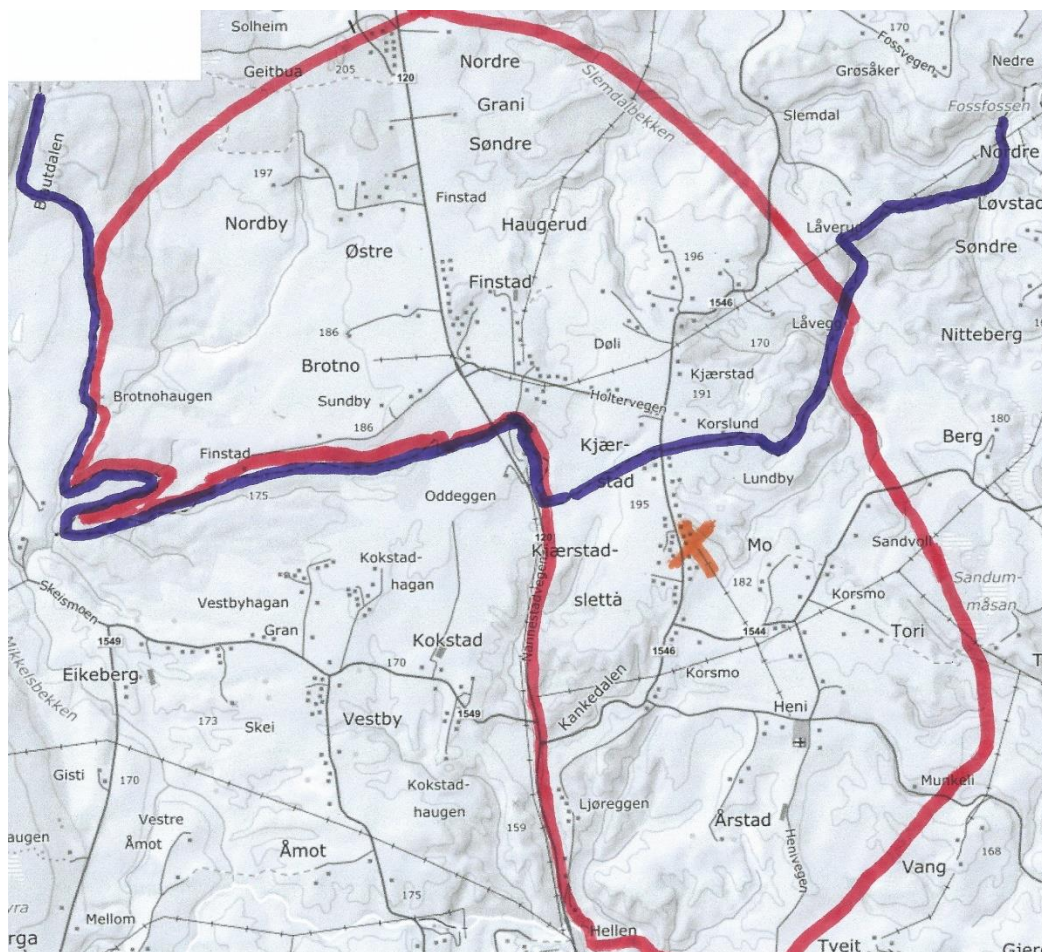
Noen av brukerne på Nordby, Grani og Finstad i Holter hadde etablert sitt eget meieri, Finstad meieri, parallelt med etableringen av Kjærstadmeieriet. Finstadmeieriet hadde også leveringsavtale med Kristiania Meieribolag. Fra 1901 og fram til 1937 var det gjentatte ganger forslag både til samarbeid og til sammenslåing av de to meieriene/mjølkemottakene, som jo lå nokså nær hverandre. Dette skjedde f.eks. i 1901, 1913 og 1930.

Som vi så var det brukere både på Sundby, Brotnu og Finstad som kjøpte andeler i Kjærstadmeieriet ved etableringen. I 1907 sluttet 5 av Kjærstadmeieriets leverandører på Finstad, Brotnu og Sundby å levere mjølk dit. Dette betyr at de nå leverte til Finstadmeieriet. Styret skrev da med henvisning til vedtektenes leveringsplikt *«uopholdelig igjen å begynde at levere sin melk på Kjærstad meieri»*. Det skjedde ikke, og en ekstraordinær generalforsamling innvilget ikke fratreden. Styret kontaktet høysterettsadvokat T. Gjerdrum. Først etter dette kom søknader om uttreden, som da må ha blitt innvilget, sjøl om dette ikke konkret er behandlet i protokollen.

Etter at Kjærstadmeieriet i 1921 hadde kjøpt sin første lastebil henvendte Finstadmeieriet seg til Kjærstad med spørsmål om å få sendt mjølk med Kjærstadbilen til byen. «Det kan vi gjøre», sa styret ved Kjærstadmeiereit, «men da må dere betale en avgift på kr.2,25 for hvert spann og dessuten levere spannene hos oss». Dette tilbudet avsto deretter Finstadmeieriet.

I 1935 var formannen i melkesentralen (statsråd) Jon Sundby på et styremøte for å påskynde sammenslåing av Kjærstad og Finstad meieri. «Dette er nødvendig for å få billigere drift», sa han. En komite fra hvert anlegg burte forhandle om det økonomiske. Men det var først i 1937 det ble fart i sammenslåingsplanene. Da ble det snekret utkast til avtale om sammenslåing fra 1.jan. 1938, og denne ble godkjent i ekstra generalforsamling 30.jan. Blant betingelsene var at begge meierier skulle være gjeldfrie og at Finstad betalte Kjærstad 4.000 kroner og overga utstyr og inventar. Mjølkeinntaket skulle være på Kjærstad. Også Finstadmeieriet godkjente avtalen. I juni var det ny generalforsamling der vedtektene ble bestemt etter forslag fra en komite. Litt spesielt var at «fordeling av andelene er basert på de tilsluttede eiendommers dyrkede mark, således at der på hvert 10 mål jord eller del derav faller 1 andel.» (§2) De andre meieriene hadde andeler pr. ku. Også en annen bestemmelse var litt spesiell: «hver andelshaver har 1 stemme med undtagen av de der har 5 andeler eller mer der har 2 stemmer.» (§12) Her fravikes samvirkeprinsippet og er nok årsak til at noen protesterte. Styret på 5 medlemmer skulle ha vekselvis 2 og 3 medl. fra Gjerdrum eller Holter.

Andelsfortegnelsen viser at etter sammenslåingen ble det 49 andelseiere med fra 1 til 28 andeler. Gjennomsnittet var så vidt over 10 andeler. Navn som Grani, Nordby, Brotnov, Sundby og Finstad står nå på andelslista; dvs. den gamle meierikretsen på Finstadmeieriet.



Kjærstad meierikrets etter 1938. Rød linje markerer omtrentlig utkanten av andelseiernes eiendommer. Blå linje er kommunegrensa mellom Gjerdrum og Nannestad. Gult kryss er meieriets beliggenhet.

I forbindelse med sammenslåingen ble det gjort en betydelig oppgradering av anlegget på Kjærstad. Blant det nye utstyret var bl.a. separator, pasteuriseringsapparat og ikke minst et kjøleanlegg der kjølelageret var isolert med kork. Utstyret ble levert av E.C. Due AS en pris på kr.29.500.

Sammenslåinga førte også til omorganisering av drifta. Da stillingen som meierist/meierske ble utlyst søkte 10 personer. Men så hadde styret også mottatt en henvendelse fra sin sjåfør Johannes Kjærstad. Han var villig til å påta seg hele meieridrifta for en godtgjørelse på 1,4 øre pr. liter. Slik ble det. Kontrakten sier at Johannes sjøl skulle dekke alle kostnader unntatt forsikring og skatter. Dessuten påhvilde også større reparasjoner og investeringer meieriselskapet. Johannes skulle disponere hele meieribygget med unntak av meierisalen. I protokollen kalles Johannes innimellom for «forpakter», og han ansatte i sin tur Paula Sundby fra Nes som meierske.

Johannes Kjærstad forble meieribestyrer til i 1952 da Magnus Grøndahl overtok; nå avlønnnet med tariff fra Norske Meierifolks Landsforening. Meieriet begynte nå å selge mjølk og fløte i lokalområdet. Grøndal overtok også adm. av innkjøpslaget og fikk godtgjort med 1% av omsetningen.

Handelsavgift.

På nabolaget til meieriet hadde i mange år Hjalmar Moe drevet landhandel. Moe var oppvokst i nabolaget og hadde overtatt landhandelen fra faren Martin. I 1913 solgte Moe landhandelen til Ludvig Knai fra Hurdal. Styret på Kjærstadmeieriet var nå raskt på banen med «å tilby» Knai en handelsavgift. Det betyr at mot at handelsmannen betalte en avgift til meieriet, skulle meieriet unnlate å tilby lokaler til handel eller å selge egne meieriprodukter i meieriet. Dette gikk Knai med på og betalte i starten 300 kroner året.

Knai fortsatte å betale en årlig avgift fram til 1922. Som vist lenger opp inngikk Kjærstadmeieriet i 1921 pga. overproduksjon avtale om å ta ost og smør i retur. Dette ble omsatt fra meieriet. Knai mente sjølsagt at dette var avtalebrudd. Meieristyret viste til at det her var snakk om en «melkekrise», men måtte motvillig gå med på at Knai nå fikk slippe å betale. I 1925 innstilte Helmer Husebys meieri tvangsreturen, meieriutsalget opphørte og styret krevde igjen handelsavtale med Knai. Han måtte nå betale årlig 500 kroner.

Knai var handelsmann på Kjærstadsletta til i 1935. Da overtok Ingeborg og Kristian Bjerke som landhandlere. Også disse måtte betale en handelsavgift som nå ble satt til 250 kroner året. Bjerke betalte avgiften hvert år til og med 1952. Da sa han opp avtalen, siden meieriet igjen hadde begynt å selge mjølk og fløte fra sitt anlegg på Kjærstad.

Nedleggelse.

På Kjærstadmeieriet passerte de toppen med hensyn til levert kvantum i 1950 da det ble innveid 864.159 liter. De mindre brukene ville nå etter hvert ut av jordbruket, og flere av de større vurderte andre driftsformer enn mjølkeproduksjon. Dessuten ønsket meierisektoren å effektivisere.

De lokale meieriene i Gjerdrum ble alle nedlagt omtrent samtidig – i 1956-57. Prosessen var den samme overalt. Transportmulighetene var blitt bedre og tryggere, og Fellesmeieriet presset på for å få de lokale småmeieriene/mjølkemottakene til å vurdere direktelevering. Prosessen på Kjærstad var slik: Forslag til nedleggelse ble første gang behandlet i generalforsamling i mars 1955. Vedtaket ble utsettelse, og styret fikk i oppdrag å forhandle. Fellesmeieriet lokket med et nedleggingsbidrag, samt bidrag til kjøp av spann til hver gård og fri spannvask. Ny generalforsamling i juni med 31 frammøtte leverandører ga en overvekt på 1 stemme for direktelevering. Vedtaket ble likevel erklært ugyldig fordi vedtektene krevde 2/3 flertall for nedlegging. Ved ny generalforsamling i mars 1957 var konsulent

Rønning fra Fellesmeieriet til stede og hadde til og med mjølkeruta ferdig planlagt. Denne gangen ble det stort flertall for direktelevering. Meieribestyrer Grøndahl måtte motta meieriets oppsigelse. Bøndene fikk beskjed om å bygge kjølekummer og sette opp mjølkeramper ved hver gard.

Direkteleveringen startet opp 1. mai 1957. Mjølkeruta skulle starte kl.07.30 med Lars Larsen som transportør, og den kunne i retur ta med kraftfor etc. for innkjøpslaget. Varene ble utlevert på mjølkerampene i kretsen.

Litt bråk ble det om fordeling av nedleggingsbidraget fra Fellesmeieriet. På denne tida hadde en del av de mindre leverandørene begynt å falle fra. De hadde nedlagt mjølkeproduksjonen. For at også disse skulle kunne motta en skjerv, ble det bestemt at nedleggingsbidraget skulle fordeles ut fra levert mjølkemengde for hele perioden fra januar 1938 til april 1957.

Nå kunne meieribygget selges og leverandørlaget nedlegges. De brukte overrettssakfører Knut Sand på Jessheim som megler. Etter litt om og men endte salgsprosessen med salg av meieritomta og -bygget til Bilruten Nannestad-Oslo ved Johannes Kjærstad, Hans Korsmo og Sigmund Jahr for 50.000 kroner.

Sluttstrek ble satt i 1958 da selskapets gjenværende midler ble fordelt på andelshaverne. Dessuten: «Det ble vedtatt enstemmig å holde en enkel fest for andelseierne med fruer etter møtet. Det ble også vedtatt å innby forpakterne m. fruer samt Johs Kjærstad og Magnus Grøndahl med fruer.»

Fra mjølkeregnskapet for oktober 1938. Leverandørnavnene står til venstre og innveide kilo mjølk ved siden av. Så følger en rekke kolonner der oppgjøret beregnes ut fra fett%, andelstrekk, returvare, osv. Sumtallet nederst til høyre viser at i okt. ble det utbetalt til leverandørene i alt kr.8.532,70. Å holde orden i papirene var ingen enkel oppgave, og ble ikke tatt lett på. Hver måneds regnskap er revidert av to valgte medlemmer. (Obs: Regnemaskin ble først anskaffet året etter. Se nedenfor!)

Anekdoter fra protokollen.

Feb. 1903: Meieriforeningen beslutter å kjøpe inn en stamokse til avl. En komite skal se på statutter for okseholdet, og forsøke å få inn bidrag til kjøp av oksen. Det skal lyses ut anbud på okseholdet.

August 1906: Ekstra generalforsamling. En «*fellesindkjøbsforening*» formaliseres. Jens Henri engasjeres som forretningsfører med godtgjørelse «*2% af den landhusholdningen ved aarsoppgjøret tilkomne bonus*». (Hva nå det måtte bety....)

Mars 1909: Pålegg fra meieribolaget om å opprette et kontrollutvalg på 3 medlemmer blant leverandørene. Disse skal inspisere hygiene etc. i fjøsene og innrapportere til amtsdyrlege Julsrud.

April 1923: Priser for utleie av meierisalen: Basarer og fester kr.20, annet kr.10, for sangforeningen kr.20/kvartal.

Mars 1925: Sitat fra brev til Helmer Husebys meieri: «*Gen.fors. av 1924 besluttet at foreta rengjøring av meieriets brønd, men paa grund av den vaate sommer stod vi aldeles maktesløse. Men dette vil naturligvis bli utført i imneværende sommer.*»

Mars 1925: «*Generalforsamlingen besluttedes avholdt lørdag den 28. mars kl. 5 eftermiddag. Beværtning med kaffe og mat. Entre for herrer kr.1,50. Damerne medbringer smørbrød.*» Meierifesten ble holdt hvert år i tilknytning til generalforsamlingen.

Aug. 1925: Ingeniør Disseng har søkt om å bruke meierilokalet til «*avholdelse av en kinoforestilling*». Dette avslås med begrunnelsen at «*salen ikke er forsynt med de nødvendige utgange som kræves*».

Juni 1926: Styret vedtar å gi et bidrag på kr.5 til Eidsvollsmonumentet. (Dette er den 34 meter høye søyla påbegynt av Wilhelm Rasmussen på 1920-tallet, og som det var meningen skulle stå foran Stortinget. Den ble først ferdigstilt i 1992 og står nå på Elveseter i Bøverdalen i Lom.)

Sept. 1933: Styret godkjenner søknad fra Gjerdrum bondeungdomsforening om å holde øvelser i «*dramatisk skuespill*» i meieriets lokaler.

Aug. 1935: Gjerdrum Bondekvinneleg får innvilget leie av to rom på meieriet til et matstellkurs over 8 uker for kr.30. De får også tillatelse til fest med dans på meierisalen 12.okt.

Sept. 1939: «*Spørsmål om anskaffelse av en regnemaskin. Man fant at meieriet trenger regnemaskin, hvorefter den enstemmig blev besluttet indkjøpt.*»

Juni 1945: Brev fra Hjemmestyrkene, område 1222 Jessheim: «*For å få en oversikt over hvordan det går med utrenskningen av nazister i de forskjellige institusjoner, bes meddelt om det er foretatt noe i den anledning innen meieriets styre og dets ansatte.*» Styrets svar: «*Som svar på deres brev av 23/6-45 ad utrenskning av nazister, kan vi meddele at ingenting er foretatt da ingen hverken i styre eller av personalet har vært medlem av NS.*»

Apr. 1946: Norske Melkeprodusenters Landsforbund oppfordrer til å gi bidrag til Nasjonalhjelpen. Styrevedtaket blir å gi en gave svarende til verdien av en dags mjølkemengde.

Apr. 1951: Lærerinne Sigrid Bjørnsen, som bor på Mo og også er andelseier, holder innlegg på generalforsamlingen om å bygge fryselager på meieriet. Det velges en komite som skal se på saken. Deretter er det ikke flere opplysninger om dette.

Sept. 1954: «*Likeså besluttet en å kjøpe de nødvendige rørdeler for å få brukt dampkjelen til potetkoking.*» I 1955 kokt 18,4 tonn poteter på meieriets anlegg.

Østre Åmot, jan. 2025

Tor Laache